

Ks. Jan Związek **(6 grudnia 1937 – 8 lipca 2020)**

Urodził się we wsi Młynki w powiecie wieluńskim w rodzinie chłopskiej Szczepana i Anastazji z domu Kiedos. Miał jedną młodszą siostrę. W dzieciństwie mieszkał u dziadków, gdyż rodzice wyjechali „za chlebem” do Francji, a w okresie okupacji ojciec został wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec. Po wojnie, w 1945 r. rozpoczął edukację w szkole powszechnej w Kabałach, a następnie kontynuował naukę w Załączu Małym. W 1952 r. wstąpił do Niższego Seminarium Duchownego w Częstochowie, gdzie po czterech latach zdał maturę, jednak dla jej uprawomocnienia przystąpił jeszcze dodatkowo do egzaminu dojrzałości jako eksternista w Liceum im. Romualda Traugutta w Częstochowie.

W 1956 r. rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej w Krakowie. 29 czerwca 1961 r. przyjął święcenia kapłańskie. Podczas studiów teologicznych szczególnie interesował się historią Kościoła, dlatego został skierowany na studia specjalistyczne z tej dyscypliny na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (dalej: KUL). Wybrał tam seminarium naukowe u ks. prof. dr. hab. Mieczysława Żywczyńskiego, który był jednym z inicjatorów założenia Instytutu Historii Kościoła KUL, i pod jego kierunkiem napisał pracę magisterską pt. „Kazania niedzielne Mikołaja z Wilkowiecka”. Stopień magistra uzyskał 5 marca 1964 r.

Pracę dydaktyczną rozpoczął w 1965 r. jako wychowawca i nauczyciel religii i propedeutyki filozofii w Niższym Seminarium Duchownym w Częstochowie. Studia doktoranckie z zakresu historia Kościoła kontynuował pod kierunkiem ks. prof. M. Żywczyńskiego na Wydziale Teologicznym KUL. Stopień naukowy doktora uzyskał 18 czerwca 1969 r. na podstawie rozprawy „Katolickie poglądy polityczno-społeczne w Polsce na przełomie XVI i XVII w. w świetle kazań” (Lublin 1977). W czasie studiów brał udział w seminarium naukowym z zakresu archiwistyki kościelnej, prowadzonym przez ks. prof. dr. hab. Stanisława Librowskiego (założyciela Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych), które ukończył z wynikiem bardzo dobrym. W 1969 r. został mianowany ar-

chiwariuszem Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie, gdzie pod kierunkiem ks. dr. Walentego Patykiewicza zdobywał umiejętności praktyczne. Staraniem ks. J. Związka udało się zorganizować pracownię naukową i czytelnię biblioteki podręcznej i otworzyć archiwum dla naukowców i regionalistów. Od 17 listopada 1983 r. objął stanowisko dyrektora tego archiwum i pełnił tę funkcję do 1985 r. Efektem doświadczeń z zakresu pracy archiwalnej był artykuł *Archiwum Diecezjalne w Częstochowie*. („Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 1986, r. 53).

W 1969 r. został wykładowcą Wyższego Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, gdzie w latach 1985–1992 pełnił funkcję rektora. Od 1970 r. podjął dodatkowo pracę w Instytucie Teologicznym w Częstochowie. W 1979 r. objął stanowisko wykładowcy w Wyższym Seminarium Duchownym oo. Franciszkanów w Krakowie.

W dniu 7 czerwca 1984 r. na Wydziale Teologicznym KUL w Lublinie uzyskał tytuł dr. hab. na podstawie dorobku naukowego i monografii *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej* (Częstochowa 1990).

W 1986 r. został docentem Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (obecnie Uniwersytet Papieski im. Jana Pawła II w Krakowie), gdzie przez dwie kadencje pełnił funkcję prodziekana Wydziału Historii Kościoła. 17 czerwca 1991 r. został mianowany prof. nadzw. Akademii, w której pracował do 31 grudnia 2002 r. na Wydziale Historii.

W Krakowie był także wykładowcą w Wyższym Seminarium Duchownym oo. Paulinów i Wyższym Seminarium Duchownym oo. Bernardynów.

W dniu 21 grudnia 1998 r. uzyskał tytuł prof. nauk teologicznych.

W 1990 r. rozpoczął pracę w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Częstochowie, gdzie 1 września 1999 r. powierzono mu funkcję zastępcy dyrektora ds. nauki Instytutu Filozoficzno-Historycznego (1999–2003). Od 1 stycznia 2003 r. przyjął na tej uczelni pierwszy etat, a 16 stycznia tego samego roku został mianowany jej prof. (od 1 maja 2005 r. prof. Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie). Na emeryturę przeszedł w 2009 r.

Dorobek naukowy ks. prof. J. Związka jest imponujący. Jest autorem 15 monografii i ok. 800 artykułów naukowych, opracował ok. 170 biogramów księży diecezji częstochowskiej oraz wygłosił referaty na 93 konferencjach. Był recenzentem 6 postępowań profesorskich, 5 przewodów habilitacyjnych, 29 doktorskich oraz autorem 8 recenzji wydawniczych. Wypromował 13 doktorów i ok. 650 magistrów.

Był członkiem Komisji Historycznej Wydziału I Nauk Humanistycznych i Społecznych Oddziału PAN w Katowicach.

Należał do wielu towarzystw naukowych m.in.: Towarzystwa Naukowego KUL, Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Częstochowskiego Towarzystwa Naukowego oraz Wieluńskiego Towarzystwa Naukowego, którego był honorowym członkiem.

Na szczególną uwagę zasługuje aktywność ks. prof. J. Związka w środowisku archiwistów kościelnych. Był inicjatorem i jednym z założycieli Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych (dalej: SAK); w latach 2004–2008 pełnił funkcję jego pierwszego prezesa. Z jego inicjatywy i przy jego udziale zorganizowane zostało w 2005 r. pierwsze w Polsce Podyplomowe Studium Archiwistyki Kościelnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Na zaproszenie Konsulty Żeńskich Zakonów i Zgromadzeń Zakonnych był wykładowcą odbywającego się w Warszawie w 2006 r. kursu kancelaryjno-archiwalnego pt. „Praca siostry sekretarki w kancelarii i archiwum zakonnym”, w którym uczestniczyło ok. 150 siostr z Polski, Litwy i Ukrainy.

Pod jego kierunkiem SAK od 2004 r. rozpoczęło wydawanie czasopisma „Archiva Ecclesiastica. Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych”, było także inicjatorem sesji naukowych „Edukacja w archiwach kościelnych”. Podczas V Powszechnego Zjazdu Archiwistów w dniach 6–7 września 2007 r. w Olsztynie, jako prezes SAK, współorganizował 6. Sekcję Archiwów Kościelnych (pierwsze tak szerokie forum poświęcone archiwom kościelnym).

W latach 2006–2009 był członkiem Rady Archiwalnej przy Naczelnym Dyrektorsze Archiwów Państwowych.

W dorobku naukowym ks. J. Związka ważne miejsce zajmują publikacje z zakresu archiwistyki. Warto wymienić zwłaszcza: *Inwentarz łacińskich ksiąg metrykalnych Archiwum Diecezjalnego w Częstochowie* (Lublin 1978), *Inwentarz ksiąg konsystorskich i dziekańskich w archiwum diecezjalnym w Częstochowie* (Częstochowa 1993), *Inwentarz ksiąg konsystorskich i dziekańskich w Archiwum Diecezjalnym w Częstochowie* („Ziemia Częstochowska” 1993, t. 20), *Teksty źródłowe do dziejów regionu częstochowskiego. Szkolnictwo elementarne* (Częstochowa 1996) oraz *Zapisy rocznikarskie w Poniecu 1617–1651* (Kielce 1998).

Ks. J. Związek za wybitne osiągnięcia naukowe był wielokrotnie nagradzany, m.in. nagrodą im. Franciszka Skowryry za pracę *Dzieje diecezji częstochowskiej*

w okresie II Rzeczypospolitej (1992), nagrodą prezydenta m. Częstochowy w dziedzinie literatury i historii (2000) oraz nagrodą im. Karola Miarki (2002).

Zmarł w Częstochowie, pochowany został w Działoszynie.

Bibliografia

- Kostrzewski P., *Ks. prof. Jan Związek (1937–2020) – biogram*, niedziela.pl, 9.07.2020, <https://www.niedziela.pl/artukul/55553/Ks-prof-Jan-Zwiazek-1937-2020-%E2%80%93-biogram> [dostęp: 17.06.2021].
- Kostrzewski P., *Śp. ks. prałat prof. zw. dr hab. Jan Związek (1937–2020)*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej. Pismo Urzędowe Kurii Metropolitalnej w Częstochowie” 2020, r. 94, nr 2, lipiec–grudzień, s. 199–201, <https://diecezja.pl/aktualnosci/zmarl-ks-prof-jan-zwiazek-wieloletni-pracownik-naukowy-pat/> [dostęp: 17.06.2021].
- Nauka Polska. ks. prof. dr hab. Jan Związek, <https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=10458&k=9qe31e> [dostęp: 16.11.2021].
- Związek J., *Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych*, „Niedziela Ogólnopolska” 2008, nr 27, s. 36–37, <https://www.niedziela.pl/artukul/85970/nd/Stowarzyszenie-Archiwistow-Koscielnych> [dostęp: 17.06.2021].

Julia Dziwoki

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie /
Jan Długosz University in Częstochowa (Poland)
j.dziwoki@ujd.edu.pl, ORCID 0000-0002-3558-5251